

DOI <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2024.4.15147>
 УДК 378.147:141.319.8:165.742:378.6:61-057.875

Л. В. Кравчук¹

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0805-6709>

Т. Б. Кадобний¹

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9150-2051>

Д. В. Вихованець²

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-6301-5072>

¹Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

²Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

ФІЛОСОФСЬКО-НАУКОВІ ПЕРСПЕКТИВИ ГУМАНОЛОГІЇ У СУЧАСНИХ УМОВАХ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

L. V. Kravchuk¹, T. B. Kadobnyi¹, D. V. Vyhovanets²

¹Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine

²Ternopil Ivan Puluj National Technical University

PHILOSOPHICAL AND SCIENTIFIC PERSPECTIVES OF HUMANITIES IN MODERN LEARNING CONDITIONS OF HIGHER EDUCATION STUDENTS

Анотація. У статті обґрунтовано, що на основі з'ясування сутнісних характеристик інформаційного простору через концепти інформаційної реальності та інформаційної можливості розкриваються основні ризики інформаційного суспільства: маніпулювання інформаційним масивом із метою дезінформації населення, зловживання можливостями віртуального середовища, штучного інтелекту, порушення балансу інформаційно-енергетичного обміну в системі «індивід – суспільство – природа». Вебінари, онлайн-курси, відкриті навчальні ресурси та платформи дозволяють здобувати знання незалежно від місця проживання, що сприяє доступності освіти та її якості. Особливо це показово відображається на засвоєнні медичних програм, комп'ютерно-інформаційних систем і програмної інженерії. Виділено значимість цифрових технологій, що полегшують міжкультурний обмін, дозволяють студентам з різних університетів взаємодіяти й обмінюватися знаннями, досвідом, ідеями та культурами. Це створює нові можливості для розвитку глобального співробітництва у науці, бізнесі та культурі. Обґрунтовано роль гуманології, яка може сприяти розробці технологій, що покращують доступність та ефективність в інформаційному просторі, зокрема, для студентів медичних факультетів. Вона включає новітні технології для студентів, які навчаються за змішаною формою, допомагає якіснішому засвоєнню програмного матеріалу, пом'якшує шляхи адаптації до університетського громадсько-наукового життя та соціальної інтеграції. Сучасні університети та їх студентсько-викладацькі потенціали, це – локомотив майбутнього інтелектуального, культурного і духовного статусу власної країни, що виражається в кадровому забезпеченні державного організму та поліпшенні процесів прийняття рішень. Відзначено, що завдяки аналізу масштабної і громіздкої інформації, зменшенню курортних схем, гуманологія може допомогти у розробці інструментів для покращення прийняття рішень на рівні владних інституцій, органів місцевих громад та інших організацій. Виділено значимість прогнозування як в процесі навчання, так і аналіз соціальних процесів та виявлення потенційних проблем.

Ключові слова: філософія; вища освіта; медична освіта; гуманологія; дистанційна форма навчання; інформаційний простір; інформаційна культура; інформаційна реальність; інформаційно-енергетичний обмін; інформаційна екологія.

Abstract. The article substantiates that, based on the clarification of the essential characteristics of the information space through the concepts of information reality and information capabilities, the main risks of the information society are revealed: manipulation of the information array with the aim of disinforming the population, abuse of the capabilities of the virtual environment, artificial intelligence, disruption of the balance of information and energy exchange in the system "individual – society – nature". The importance of the Internet and digital technologies is revealed not only in improving knowledge and education, but also in creating new opportunities for education and training, which is very convenient and effective. Webinars, online courses, open educational resources and platforms allow you to gain knowledge regardless of your place of residence, which contributes to the accessibility of quality education. This is especially evident in the mastering of medical programs, computer information systems and software engineering. The significance of digital technologies that facilitate intercultural exchange, allow 3 students from different universities to interact and exchange knowledge, experience,

ideas and cultures is highlighted. This creates new opportunities for the development of global cooperation in science, business and culture. The role of humanities is substantiated, which can contribute to the development of technologies that improve accessibility and efficiency in the information space, in particular, for students of medical faculties. This includes the latest technologies for students studying in a mixed form of mastering program material, faster adaptation to university public and scientific life and social integration. Modern universities and their student and teaching potential are the locomotive of the future intellectual, cultural and spiritual status of their own country, which is expressed in the staffing of the state body and the improvement of decision-making processes. It is noted that through the analysis of large-scale and cumbersome information, the reduction of corrupt schemes, humanities can help in the development of tools to improve decision-making at the level of government institutions, governments, local community bodies and other organizations. The importance of trend forecasting, analysis of social processes and identification of potential problems, which help to ensure more effective management and planning, is noted.

Key words: philosophy, higher scientific education, medical education, humanities, distance learning, information space, information culture, information reality, information and energy exchange, information ecology.

Вступ. Сучасна конструкція науки спрямована на вироблення нової концепції відношень у тріаді «філософія – наука – людина світ», як своєрідної форми пізнання, специфічного типу духовного виробництва та соціального інституту. В подальшому це покращує здійснення аналізу філософського пізнання світу.

Наш світ – це простір, що постійно змінюється, твориться щось нове, переповнене контрастами і протиріччями, це – наджиттєве буття. Основними нероздільними учасниками цього процесу є всесвіт і людина. Життя хоче не лише зберегти своє існування, але й розвиватись [11, с. 202]. Фундаментальна сутнісна характеристика сучасного постіндустріального суспільства в її філософському трактуванні – це актуалізація третьої субстанційної основи світобуття – інформації поряд з енергією, як субстанційною основою індустріального світу, та речовиною, як субстанційним підґрунтям доіндустріальних суспільних утворень. Домінування інформації в усіх сферах суспільного життя, перетворення її у найефективніший і найбільш використовуваний продукт в усіх галузях суспільного виробництва не лише дає підстави, а й зобов'язує констатувати факт переростання постіндустріального суспільства у нову, інформаційну стадію. Завдяки використанню соціально-гуманітарних технологій, формується інформаційне суспільство із власним інформаційним простором, що, у свою чергу, виражається в пришвидшених тенденціях самовдосконалення людини, зміни її внутрішнього світу, поведінки, традицій та соціальних інстинктів, формуванні ціннісних орієнтацій. Сьогодні формування свідомості людини не є лише прерогативою освіти, виховання, але й наукової сфери діяльності [4, с. 1]. Ми не претендуємо на абсолютну істину, заявляючи, що суспільству варто звернути увагу й усвідомити значимість штучного інтелекту як доконаного факту і як регулювати його використання та дії. «Навколо винахідників нових цінностей крутиться світ» [5, с. 51]. Наукове життя 90-х років започаткувало кардинальні зміни в інформаційному просторі. У 1990-х рр. в США виник рух трансгуманізму, прихильники якого впевнені в тому, що відкриття у сфері комп'ютерних, генетичних технологій

дозволять подолати природні обмеження людини як смертної істоти, що дасть початок постбіологічному етапу розвитку людини. Поряд із терміном «трансгуманізм» для досліджень майбутньої долі людини використовується і термін «гуманологія» [6, с. 300]. Для глибшого розуміння необхідно з'ясувати, що таке наукова революція, – це корінна ломка традиційних фундаментальних концепцій, кардинальні якісні зміни у розвитку науки (геоцентрична система – геліоцентрична система – класична механіка – теорія відносності та квантова механіка – синергетика). Заміна старих теорій новими відбувається як суттєве поглиблення наукового розуміння дійсності у формі наукової картини світу, що включає усі базові компоненти наукового знання в узагальнюючій формі. Фактори, що зумовлюють наукову революцію: зростання масиву фактів, яким чинна наукова картина світу не може надати ґрунтовного аргументованого тлумачення; необхідність формування нових теоретичних концептів для інтегрування масиву нових даних у систему наукового знання; кардинальна перебудова наукової картини світу; філософське обґрунтування наукових інновацій і синтезування їх із загальнокультурним фоном. Типи наукових революцій: *глобальна* – революційний переворот в основах усієї науки, що супроводжується переходом до нового типу наукової раціональності; *комплексна* – радикальна зміна в окремій науковій галузі; *конкретна* – кардинальний перехід до нового розуміння предметної області даної науки на основі створення нової фундаментальної теорії; *науково-технічна* – якісні перетворення продуктивних сил суспільства, умов, характеру і змісту праці на основі впровадження результатів наукового пізнання в усі сфери життя людини [3, с. 56].

Глобальні наукові революції, як переворот в основах усієї науки: перша (XVI–XVII ст.) – завершення формування науки як соціального інституту, створення першої фундаментальної природничо-наукової теорії – механіки, що стала ядром механістичної картини світу; друга (кінець XIX ст. – початок XX ст.) – у процесі утвердження теорії відносності та квантової теорії сформувалася неklasична квантово-релятивістська картина світу, що зняла протиріччя

механістичної та електромагнітної картин світу завдяки досягненню мікросвіту (квантово-хвильові властивості мікрочастин дозволили об'єднати дискретність кванта із неперервністю хвилі); третя (із 70-х рр. XX ст.) – на основі утвердження принципів розвитку системності й самоорганізації формується еволюційно-синергетична картина світу, а наука вступає у постнекласичну стадію. Прикладом комплексної наукової революції є застосування квантової теорії у природничих науках, конкретної наукової революції – створення генетичної теорії в біології [3, с. 56]. Візьмемо на себе сміливість окреслити четверту глобальну наукову революцію (із 90-х рр. XX ст. до сьогодні) – створення інформаційних систем та цифрових технологій.

Мета статті – розкрити значимість та актуальність гуманології у сучасному інформаційному просторі, яка має великий потенціал для розвитку і трансформації суспільства, сприяючи покращенню доступу до знань, розвитку міжкультурної комунікації та інклюзивності. Вважаємо за необхідне привернути увагу до того, що вона також супроводжується серйозними ризиками, серед яких – поширення дезінформації, порушення приватності, кіберзагрози та нерівність доступу. Важливо, щоби розвиток цієї галузі супроводжувався етичними принципами, нормативними актами та технологіями, які забезпечать безпеку та справедливість у цифровому середовищі.

Поряд із вищесказаним, довести важливість гуманології у контексті змішаних форм навчання, яка розглядає взаємодію студента з інформацією, технологіями та навчальними середовищами, що поєднують традиційні та онлайн-підходи. Змішане навчання (blended learning) комбінує очне навчання з онлайн-навчанням, що дає здобувачам вищої освіти медичних факультетів більше гнучкості в освоєнні матеріалі. Це створює нові можливості та виклики для освітнього процесу, особливо в умовах швидкого розвитку цифрових технологій. Гуманологія допомагає зрозуміти, як ці змішані форми навчання впливають на розвиток особистості, когнітивні процеси та взаємодію здобувачів вищої освіти з інформаційним простором, виділити і проаналізувати перспективи гуманології у процесі змішаних форм навчання, зокрема, індивідуалізація навчання. Завдяки змішаним формам навчання студенти мають можливість навчатися у зручному для них темпі, обирати ресурси та інструменти, що відповідають їхнім потребам. Гуманологія може сприяти розробці індивідуальних навчальних траєкторій, використовуючи інформаційні технології для створення адаптивних навчальних систем, які враховують інтереси та рівень підготовки кожного студента.

Новизна дослідження. Аналізуючи сучасну змішану форму навчання, акцентуємо увагу на

ролі гуманології у процесі здобуття вищої освіти, зокрема, на покращенні її якості, зменшенні відставання у навчанні та сприянні більш глибокому засвоєнню програмних матеріалів. Через гуманологію відбувається процес індивідуалізації навчання, що є особливо актуальним сьогодні, але на значно якіснішому рівні. Кожен студент отримує підтримку, яка відповідає його потребам і стилю навчання.

Теоретична частина. Перспективи та ризики гуманології у сучасному інформаційному просторі є складною темою. З одного боку, вивчення людської поведінки та психології може дати цінну інформацію про те, як люди взаємодіють з інформацією в мережі «Інтернет», допомагаючи створювати більш зручні для користувача інтерфейси та персоналізований досвід. Однак існують також ризики, пов'язані з неправомірним використанням цієї інформації, наприклад, втручання в приватне життя, маніпулювання емоціями та поширення дезінформації. Корпорації навчилися успішно використовувати соціальні технології для завоювання свого споживача, ЗМІ – свого виборця. Філософи вважають, що основне завдання маніпулятивних технологій не в тому, щоби впливати на внутрішній світ людини, сприяти його розвитку, а, як правило, у тому, щоби змінити мислення і поведінку людей в потрібному напрямку найшвидшим й ефективнішим способом, домогтися контролю над їх волею і поведінкою.

Для дослідників у галузі гуманології важливо усвідомлювати ці ризики та працювати над їх пом'якшенням, щоби створити більш етичне та відповідальне цифрове середовище.

Гуманологія вивчає людину як частину техносфери, яка створюється людьми, але поступово підпорядковує і розчиняє їх у собі. Людина тут розглядається як творець не тільки культурного середовища, а й автоматичних форм розуму, в ряд яких вона сама і стає – творець серед своїх створінь. Якщо антропологія вивчає специфічні ознаки людини серед інших живих істот (тварин і особливо вищих приматів – гомінідів), то гуманологія вивчає його специфічні ознаки серед істот із мисленням, розумних машин і техноорганізмів (чоловіко- і жінкоподібних гуманоїдів, андроїдів, гіноїдів). Гуманологія досліджує взаємодію людини з інформаційними системами, а також вплив інформації та технологій на розвиток суспільства. У сучасному інформаційному просторі гуманологія виступає важливим інструментом для розуміння того, як цифрові технології змінюють наші соціальні, культурні, економічні та психологічні реалії. Аналізуючи перспективи та ризики, що виникають в умовах швидкого розвитку інформаційних технологій, гуманологія прагне визначити, як забезпечити гармонійне

й етичне використання інформаційних ресурсів. Не менш важливе завдання стоїть перед фундаментальними науками прийняти виклики часу і забезпечити підходи для формування нового наукового світогляду. Ейнштейнівська наукова картина світу поступається місцем науковій картині квантово-польової космомікрофізики, наукові революції (нелінійна, квантово-польова, комп'ютерна, інформаційна) посилюють техногенний потенціал людства і розширюють ризики для екосфери існування планетарного соціуму. Доконаним є той аргумент, що ера екстенсивного розвитку людства завершилася: унаслідок техногенного впливу людини на біосферу цивілізація підійшла до межі, за якою – загроза існуванню життя на планеті.

Одним із ключових моментів постає необхідність кардинальної зміни телеологічних установок для екзистенційної безпеки людино буття. У підсумку окреслюються певні світоглядні імперативи: існування людства не гарантує ні природа, ні науково-технічний прогрес; людство таке ж смертне як і будь-який інший біологічний вид; людина як активний учасник еволюційного процесу інтенсивно трансформує техногенними засобами фізичні першооснови життя, чим поглиблює ризики і трагізм не лише свого існування, а й усієї біосфери. Така напружена атмосфера спричинена людською пожадливістю та егоїзмом і можливо штучний інтелект покликаний збалансувати сили в природі стосунків (людина – суспільство – природа).

Сучасний світ відкриває нові горизонти і пропонує значно складніші правила й умови буття не тільки для окремої людини, групи людей, але й усієї людської спільноти. І чим швидше ці нові правила стосунків будуть прийнятними й адаптованими до нових цінностей та наукових програм, тим кращими і надійнішими будуть перспективи його існування життя людини. З другої половини ХХ ст. у статус фундаментальної науки вносяться кардинальні зміни:

- цінність фундаментальної науки визначається її здатністю до стимулювання ефективності індустрії наукомістких технологій;

- фундаментальні наукові дослідження здійснюються не окремими науковцями, а науковими співтовариствами, що вимагає значних інвестицій;

- потребуючи інвестицій, фундаментальна наука потрапляє в залежність від провідних галузей виробництва (фізика – від ядерної енергетики, лазерних і електронних технологій; біологія – від біогенетичної індустрії тощо);

- удосконалення фундаментальних наук перетворилось у спосіб удосконалення суб'єкта наукових досліджень і стало шляхом проникнення до першооснов природи;

- розвиток фундаментальних наук дозволяє техноактивному суб'єктові реконструювати першооснови природи і започаткувати непрогнозовані ланцюгові процеси планетарного масштабу (людина стала головною причиною ризикованих глобальних перетворень гео-біо-антропосфери);

- межа між фундаментальною і прикладною науками стала умовною: залежні від утилітарного виробництва фундаментальні та прикладні наукові дослідження інтегрувались у технонауку, для якої характерні поглинання когнітивного дискурсу інженерно-технологічним дискурсом і використання наукою із когнітивною метою потужностей індустрії новітніх технологій;

- доба глобалізації прагматизує фундаментальні науки: наукове знання втрачає світоглядну цінність; освіта зводиться до підготовки фахівців, насамперед, з адаптації населення до споживання товарів і послуг, запропонованих індустрією сучасних технологій; цінність фундаментальних наук визначається їх здатністю каталізувати діяльність суб'єкта глобалізації у напрямку активізації виробництва і споживання (наука стала «служницею» індустрії новітніх технологій) [8, с. 62–63].

Сучасний світ став напрочуд швидким, постійно мінливо нестабільним з надсучасними комп'ютерними програмами і технологіями, що, у свою чергу, спричинило великий запит на відповідних фахівців з новими світоглядними цінностями, рівнем знань та інтелектуальним потенціалом. Наче саме сьогодні підказує й одночасно вимагає надможливостей, або надлюдини сьогодні, а згодом це стане довершеним, невід'ємним чинником суспільства, для прикладу як айфон. Людському вдосконаленню немає меж, але все впирається в її мотивацію та культуру. Суспільство сьогодні стоїть перед вибором, обираючи сучасну культуру, яка стала «культурою без мети» [8, с. 30]. Іншими словами можемо сказати, про перевагу інтересів споживача, чи концентруємо і скеровуємо свої сили на духовність й інтелект. Але хочеться вірити та надіятись, що сучасна культурна діяльність – це пізнання із застосуванням здорового глузду, це моральна діяльність, яка характеризується вибором добра у перспективі мети свого життя, це творча діяльність в умовах мистецтва і техніки [3, с. 62]. Культура – це інтелектуалізація природи, тобто вона полягає в пізнанні природи і перетворенні її у нашому пізнанні, мисленні й діяльності [3, с. 56]. Гуманологія – це якоюсь мірою відповідний новий контакт із сучасними потребами, запитам, розуміння сучасного світу, а також розуміння людини, структури буття. Сьогодні не вийде обминути досягнення людського інтелекту, який накопився у світі за тисячі років. Першими тлумачать

своє розуміння надлюдських можливостей стародавні греки. Середньовічні алхіміки намагались також розв'язати церковне табу. Найбільш предметніше про надлюдські можливості ми довідуємось із наукової спадщини Ф. Ніцше: «Хто жертвує себе світові, щоб світ колись належав надлюдині. Я люблю тих, хто живе за ради пізнання і хто прагне пізнати, щоб колись постала надлюдина» [5, с. 13–14]. Саме у третій період його творчості, що припадає на 1873–1898 рр., з'являються багатозначні символи «життя», «воля до влади – першооснова усього існуючого, «акумуляція сили» для життя і до життя» [1, с. 176]. Сьогодні ці слова є особливо знаковими, це не пристосування, не виживання, а боротьба за існування шляхом розвитку та вдосконалення духовних та інтелектуальних сил молодих людей, студентства. Тому на нашу думку, перспективи гуманології у процесі змішаних форм навчання полягають в індивідуалізації навчання: завдяки змішаним формам студенти мають можливість навчатися в зручному для них темпі, обирати ресурси та інструменти, що відповідають їхнім потребам. Гуманологія може сприяти розробці індивідуальних навчальних планів, використовуючи інформаційні технології для створення адаптивних навчальних систем, які враховують інтереси та рівень підготовки кожного студента. В процесі такого навчання розвивається мистецтво швидко мислити. Онлайн-курси та цифрові платформи забезпечують доступ до різноманітних джерел інформації, що дозволяє студентам самостійно аналізувати дані, порівнювати точки зору, та робити висновки. Це сприяє розвитку критичного мислення та самостійності в процесі навчання, що є важливою складовою гуманістичного підходу в освіті. Змішане навчання надає можливість студентам взаємодіяти і навчатися в інших університетах за суміжними спеціальностями. Цей доступ до гло-

бальних знань та досвіду сприяє розвитку міжкультурної комунікації, розширює горизонти, допомагає подолати мовні та культурні бар'єри, що, у свою чергу, підвищує рівень освіти і толерантності. Ми зупинились в основному на позитивних аспектах гуманології.

Висновки. Сучасний інтенсифікований світ увійшов у свою найвищу фазу розвитку. Нова сфера розробки надсучасних програм і технологій пропонує та дозволяє людині краще розуміти горизонти співпраці з всесвітом. Успішне вирішення викликів часу закладається якістю засвоєння знань, що пропонує сучасна освіта своїми формами та програмами. Гуманологія в контексті змішаного навчання для здобувачів вищої освіти має значний потенціал для покращення навчального процесу, оскільки вона дозволяє створювати адаптовані навчальні системи, підтримувати розвиток критичного мислення і самостійності, а також сприяти глобалізації освіти. Змішане навчання має значний потенціал для розвитку освіти, надаючи можливість персоналізації процесу, глобалізації знань і покращення доступу до освіти. Проте існують ризики, такі, як цифрова нерівність, переважання інформацією, зниження особистісної взаємодії та нові виклики в контролі за навчальним процесом. Гуманологія, як наука, може допомогти знайти оптимальні підходи для інтеграції нових технологій в освіту, зберігаючи баланс між інноваціями та гуманістичними принципами навчання, що дозволить максимізувати позитивні ефекти і зменшити негативні наслідки змішаних форм навчання, досліджує взаємодію людини з інформацією та технологіями, має великий потенціал у процесі індивідуалізації навчання. Вона допомагає створювати адаптивні навчальні системи, які відповідають потребам й особливостям студентів, сприяють розвитку самостійності та особистості.

Список літератури

1. Багнюк А. Л. Філософія : навч. посіб. для коледжів, технікумів, училищ / А. Л. Багнюк. Ч.1. Рівне, 1997. 474 с.
2. Енциклопедія постмодернізму / за ред. Ч. Вінквіста і В. Тейлора ; пер. з англ. В. Шовкун ; наук. ред. пер. О. Шевченко. К. : Основи, 2003. 503 с.
3. Кравчук Л. В. Філософія і методологія науки : посібник / Л. В. Кравчук, Т. Б. Кадобний. Тернопіль : Уккермедкнига, 2019. 217 с.
4. Кравчук Л. В. Філософський аналіз ризиків інформаційного простору, конструювання, гуманологія / Л. В. Кравчук, А. А. Яворський, І. В. Дарморис // Філософські науки. 2021. № 163. С. 1–6.
5. Ніцше Ф. Так казав Заратустра / Ф. Ніцше. К. : Дніпро, 1993. 413 с.

6. Ovcharova E. V. The problem of human improvement in the context of emerging technologies / E. V. Ovcharova, T. N. Ovcharova. 2017. P. 298–301.
7. Політологічний енциклопедичний словник / упор. В. П. Горбатенко ; за ред. Ю. С. Шемчушенка та ін. К. : Генеза, 2004. 736 с.
8. Покинутий світ абсурдів / перекл. з польської Юрій Завадський. Тернопіль : Крок, 2021. 219 с.
9. Філософія політики. Короткий енциклопедичний словник / авт.-упор. В. П. Андрущенко та ін. К. : Знання України, 2002. 670 с.
10. Філософський енциклопедичний словник / гол. ред. колегії В. І. Шинкарук ; наук. ред. Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук. К. : Абрис, 2002. 742 с.
11. Татаркевич В. Історія філософії. Т.3 / В. Татаркевич. – Львів, 1999. – 566 с.

References

1. Bahnyuk, A.L. (1997). *Filosofiya: navch. posib. dlya koledzhiv, tekhnikumiv, uchylyshch.* [Philosophy: a teaching aid for colleges, technical schools, and schools]. Ch.1. Rivne. 474 [in Ukrainian].
2. Vinkvista, C.H. & Teylora V. (2003). *Entsyklopediya postmodernizmu* [Encyclopedia of Postmodernism]; per. z anhl. V. Shovkun; nauk. red. per. O. Shevchenko. K.: Osnovy. 503 [in Ukrainian].
3. Kravchuk, L.V. & Kadobnyy, T.B. (2019). *Filosofi i metodolohiya nauky* [Philosophy and methodology of science] : posibnyk. Ternopil': Ukermed-knyha. 217 [in Ukrainian].
4. Kravchuk, L.V., Yavors'kyy, A.A. & Darmorys, I.V. (2021). *Filosofs'kyy analiz ryzykiv informatsiynoho prostoru, konstruyuvannya, humanolohiya* [Philosophical analysis of the risks of information space, construction, humanology]. *Fylosofski nauky*.163: 1–6 [in Ukrainian].
5. Nitshe, F. (1993). *Tak kazav Zaratus-tra Thus Spoke Zarathustra*. K.: Dnipro. 413 [in Ukrainian].
6. Ovcharova, E.V. & Ovcharova, T.N. (2017). The problem of human improvement in the context of emerging technologies. 298-301.
7. *Politolohichnyy entsyklopedychnyy slovnyk* [Political Encyclopedic Dictionary] (2004) / upor. V.P. Horbatenko ; za red. Yu.S. Shemchushenka ta in. K.: Heneza. 736 [in Ukrainian].
8. *Pokynutyy svit absurdiv* [The Abandoned World of Absurds] (2021) / perekl. z pol's'koyi Yuriy Zavads'kyy. Ternopil': Krok. 219 [in Ukrainian].
9. *Filosofiya polityky. Korotkyy entsyklopedychnyy slovnyk* [Philosophy of politics. Short encyclopedic dictionary] (2002) / avt.-upor. V. P. Andrushchenko ta in. K.: Znannya Ukrayiny. 670 [in Ukrainian].
10. *Filosofs'kyy entsyklopedychnyy slovnyk* [Philosophical encyclopedic dictionary] (2002) / hol. red. kolehiyi V. I. Shynkaruk ; nauk. red. L. V. Ozadov's'ka, N. P. Polishchuk. K.: Abrys. 742 [in Ukrainian].
11. *Tatarkevych, V. (1999). Istoriya filosofiyi* [History of philosophy]. T.3 . L'viv. 566 [in Ukrainian].

Отримано 12.11.2024

Електронна адреса для листування: kravchuklv@tdmu.edu.ua